

Pomoc ze severu. Výstava *Dánští Židé v Terezíně*

Letos v říjnu uplynulo osmdesát let od příjezdu dánských Židů do terezínského ghetta. U této příležitosti se dne 3. října 2023 konalo v Památníku Terezín mezinárodní setkání a zároveň byla otevřena panelová výstava *Dánští Židé v Terezíně*, která přibližuje souvislosti deportace této nepočetné, ovšem specifické skupiny terezínských vězňů.

Akce proběhla za účasti zástupců Filozofické fakulty Univerzity Karlovy, Památníku Terezín a Památníku Lidice, velvyslankyně Izraele a velvyslanců Dánska, Finska, Norska a Švédska i veřejnosti. Výstavu připravilo oddělení skandinavistiky FF UK v rámci projektu *Česko-severská memorabilia*. Projekt podpořený Fondy EHP zkoumá nucenou migraci Čechů do Skandinávie a Skandinávců na naše území během druhé světové války. Do výstavního projektu byli zapojeni i studenti skandinavistiky, kteří do češtiny přeložili vzpomínky dánských Židů. Ty v jejich podání zazněly i během vernisáže.

Příběh 472 Židů z Dánska v Terezíně, této nejpočetnější skupiny Skandinávců na našem území během válečných let, obnáší řadu

pozoruhodných aspektů. Díky specifickému postavení této země v nacistické okupační politice a výjimečné pomoci skandinávské společnosti je potkal příznivější osud než Židy deportované do Terezína z jiných evropských zemí. Dánští Židé přijeli ze země, kde vláda odmítala přijmout protižidovské zákony a jejich občanská práva zůstala zachována po celé tři roky okupace. Zlom nastal v létě 1943, kdy se po rozsáhlém odporu obyvatelstva chopili správy Dánska okupanti a začátkem října téhož roku provedli razii proti Židům. Termín plánovaného zátahu byl však vyzrazen a většině Židů se včas dostalo varování. Díky pomoci mnoha Dánů a dánských organizací se stihli ukrýt a posléze zachránit plavbou přes Øresundskou úžinu do neutrálního Švédska. Ty, kterým se

útek nepovedl, nacisté deportovali do Terezína. Ovšem ani tam na ně Dánové nezapomněli. Spolky, jednotlivci a později i úřady jim posílali šatstvo a potraviny a vrcholní dánští politikové si vyžádali inspekci ghetta, aby prověřili životní poměry dánských vězňů. Před kapitulací Německa navíc přijely pro internované Dány švédské evakuační autobusy, a konce války se tak dočkali v bezpečném Švédsku.

Ve Skandinávii rezonuje osud Dánů v Terezíně dodnes, o čemž každoročně svědčí pozoruhodné množství dánských návštěvníků v Terezíně. Přesto jejich příběh dlouho hledal své místo v tamější poválečné paměti, které dominoval heroický narativ záchranu Židů útekem do Švédska za pomoci široké dánské společnosti, rybářů, odbojářů, ale i prostých Dánů. V tomto příběhu o solidaritě byl navíc poněkud upozaděn podíl dánských Židů na vlastní záchraně, a ze Židů se tak ze subjektů dění stávali pouhými objekty záchranu. Stejně se spíše mlčelo o těch, jimž se útek nepodařil a ocitli se v Terezíně. Ostatně i sami přeživší z ghetta hledali často celá desetiletí sílu své svědectví s veřejností sdílet.

Dánský velvyslanec Søren Kelstrup připomněl u příležitosti 80. výročí příjezdu dánských transportů do terezínského ghetta, proč nebyly v Dánsku během okupace zavedeny protizidovské zákony. Dánští Židé museli nosit židovskou hvězdu až po příjezdu do Terezína.

Výstava seznamuje kromě historických reálií i s příběhy dánských přeživších, které z dánštiny přeložili studenti skandinavistiky pod vedením vyučující a překladatelky Heleny Březinové

Osud dánských Židů v Terezíně připomíná pamětní deska v jejich bývalých ubikacích, která se nachází v ulici Dukelských hrdinů. Organizátoři výstavy plánují vedle stávajícího textu v českém, anglickém a německém jazyce i umístění textu v dánštině. (foto: 3x Vojtěch Vlček)

Mezi deportovanými z Dánska byla i skupina židovské mládeže z Německa, Rakouska a Československa. Tito mladí lidé našli na podzim 1939, nedlouho před obsazením Dánska, v této severské zemi dočasné útočiště na cestě do Palestiny. Tři roky žili na farmách u místních pěstounů, kde se učili zemědělství. Během razie se většině podařilo utéct do Švédska, ovšem část Čechoslováků nacisté zatkli a převezli do staré vlasti – do terezínského ghetta. Tam přežili i díky tomu, že jejich jména figurovala na dánských deportačních

seznamech. Dánští politici si totiž na okupační moci vyměnili, že nikdo z Židů přivezených z jejich země nesmí putovat dál na východ. Stejně jako Židé z Dánska tak byli i mladí Čechoslováci v Terezíně uchráněni od transportů do vyhlazovacích táborů, dostávali spásné potravinové balíčky a mohli v dubnu 1945 odjet z ghetta švédskými repatriačními autobusy na sever za svobodu. Příběh těchto uprchlíků je výrazným, avšak dosud opomíjeným příkladem severské pomoci nejen vlastní židovské komunitě.

Putovní výstava *Dánští Židé v Terezíně* je určena pro širokou veřejnost a připomíná zásadní význam angažovanosti občanské společnosti. Do pomoci židovským obětem nacistické perzekuce se zapojili prostí Dánové, spolky i úřady, a pomáhali jak svým dánským sousedům, tak mladým uprchlíkům původem z různých zemí včetně Československa.

Další informace o výstavě a jejím aktuálním umístění jsou uvedeny na webové stránce <https://nordic.ff.cuni.cz/cs/vystava-dansti-zide-v-terezine/>. Vendula V. Hingarová